

tárosként, Anthonie Smets-t (1610–1690). Neki köszönhető, hogy a gyűjtemény gyarapodásának történetét részletesen rekonstruálhatták; ő készítette el a most kiadott 1686-os katalógust is.

A bredai Schola Illustris-t 1646-ban Frigyes Henrik alapította. A családi könyvtárból ugyanis 218 kötetet ajándékozott az iskolának, amelynek bibliotékája gyarapításáról a későbbiekben Johannes Philemon (1587–1652) könyvtáros gondoskodott. Ezt az iskolát több magyar peregrinus is látogatta. A fiatalon elhunyt II. Vilmos (1626–1650) után a tulajdonos Orániai III. Vilmos lett (1650–1702), aki abbahagyta a bredai iskola támogatását, s ezzel az intézmény meg is szűnt. Az iskola könyvtára (ekkor már több mint 2000 kötet) a családi könyvtár részévé vált, kiteljesítve ezzel arculatát: az eddig történeti, haditudományi és földrajzi dominanciájú könyvtárba friss, színvonalas teológiai anyag került. Ezután Smets újrarendezte a könyvtárat, s 1686-ban befejezte a katalógizálást.

III. Vilmos 1702-ben örökös nélkül halt meg, s ezzel kezdetét vette egy hosszú örökösödési per. A könyvtár nagyjából II. Vilmos testvérének házassága révén rokon porosz uralkodó I. Frigyes Vilmos tulajdonába került. Később II. Frigyes porosz király 1749-ben aukcióra bocsátotta a gyűjteményt, s ekkor erről a részről nyomtatott katalógust adtak ki. (3068 cím). A kisebb részt Orániai I. Vilmos (1533–1584) testvére, „Öreg János” (1536–1606) leszármazottai: Orániai IV. Vilmos (1711–1751), illetve V. Vilmos (1748–1806) örökölték, s az anyag a holland királyi könyvtárba került, s csak a francia forradalom után szállították Párizsba, majd Napóleon bukása után (vesztésekkel) ismét vissza, Hágába.

A most kézbentartott kötet valamennyi fellelhető forrást felhasználó a rekonstrukció során, s így 3732 könyv leírását adja. A Renting házaspár nem csupán egy nagy könyvtár történetét, történeti állományát tárta fel, de egyben kézikönyvet is teremtett a 17. századi magyarországi könyvjegyzékek — főként militaria és historica anyaga — azonosításában nagy haszonnal forgatható.

Befejezőként említjük meg, hogy e kötetből csupán a könyvtár 16–18. századi története ismerhető meg igazán részletesen. A 15. századi állapotokról e könyv megjelenése után jelent meg alapvető tanulmány: Herman Brinkman: The composition of a fifteenth-century aristocratic library

in Breda: the books of John IV of Nassau and Mary von Loon (Querendo 23(1993) 163–183.) című értekezése.

MONOK ISTVÁN

Bechtel, Guy: Gutenberg et l'invention de l'imprimerie. Une enquête. Paris, 1992, Fayard. 697 p.

A közelmúltban két monográfia jelent meg Gutenbergről. Az egyik a hagyományos Gutenberg-képet ismeretterjesztő formában foglalja össze (Andreas Venzke: Gutenberg. Der Erfinder der Buchdrucks. Zürich, 1993, Benziger Verlag. 370 p.), a másik, Guy Bechtelé azonban számos esetben újra szeretné rajzolni a könyvnyomtatás európai felfedezőjének portréját.

Bechtel egy arab mese ismertetésével kezdi könyvét. Mese egy gyerekről, aki meztelenül elindult a sivatagba. Az „üresség” (vide) és a „teltség” (plein) érzésének érzékeltetésének tanmeséje ez. Ő, a történész a meztelen, hiszen nincs applikálható módszer vállalt feladata megvalósításában. Megtapasztalja az ürességet is, hiszen nagyon kevés a Gutenbergre vonatkozó fennmaradt dokumentum. A teltség érzését is érezheti, sőt meg kell küzdenie vele, hiszen tengernyi a Gutenberg-szakirodalom. Ő maga nem akar a 100 tézis mellé 101-diket írni, viszont azt sem tudja, melyik 99-et kell tagadnia.

A kötetben a szerző részletesen foglalkozik a Német-Római Birodalom 15. századi társadalmának állapot-leírásával, a szellemi, a művelődési tendenciák megrajzolásával, s annak érzékeltetésével, mennyire volt igény s szükségyszerűség a könyvnyomtatás feltalálása. Részletesen elemzi a Gutenbergnek tulajdonított valamennyi kiadvány előállítási körülményeit, Gutenberg anyagi helyzetét, életútját. A monográfiának talán az a legizgalmasabb része, amikor a könyvnyomtatás feltalálásának 100., 200. és 300. évfordulójának ünneplése körül keletkezett iratokat mutatja be: ki, mikor, kit tartott a nagy feltalálónak. Külön kitér arra a történetre, hogy Fust és leszármazottjai milyen taktikát követtek, hogy az utókor Fustot tartsa az európai feltalálónak.

Könyve appendixében Bechtel valamennyi Gutenbergre vonatkozó dokumentumot in extenso, eredeti nyelven és franciául is közöl.

A monográfia megállapításai tehát:

1..A nyomdászat feltalálása és elterjedése az európai, de főként a német társadalom akkori állapotához volt kötve, tehát szükségszerű volt.

2. Az első alkalmazó Johann Gensfleisch alias Gutenberg volt.

3. A találmány bevezetése időbe telt (a teljes alkalmazásra 1450 körül került sor). Előtte is nyomtattak ugyan, de főként metszeteket, legendák illusztrációit stb. Gutenberg kb. 15 évig dolgozott a technika javításán, ám könyvcélú felhasználásra (*librorum multiplicatio*) Peter Schöffer tökéletesítette.

4. Gutenberg nem egyedül dolgozott, de nem tudjuk konkrétan, hogy pontosan mi volt Schöffer, Fust, Kefer vagy mások része a technikai és az esztétikai jobbításban.

5. Gutenberg tudta, hogy mit csinál, de a dolog *horderejével* nem lehetett tisztában. 1468-ban halt meg, ekkor már több nyomda működött. Az első mainzi nyomtatványok nem adnak rá okot, hogy azt higgyük: ő maga az intelligencia lovagjának hitte magát. Kiadványai (a B 42-t kivéve) középszerűek. A tudományok terén nyomdászatával a régi eszméket szolgálta. A ferencesekkel volt szorosabb kapcsolata, aki pedig nem a „magas tudomány” zászlóvivői voltak. Valamennyi ősnymdát tekintve, az első klasszikus (Cicero) is csak 1465-ben jelent meg. Gutenberg tehát nem helyezhető a humanizmus nagy alakjai közé; a tolerancia vagy

a modernebb gondolatok hívének sem nevezhető. Nem válogatta meg, mit ad ki. Állandó pénzügyi nehézségek közepette azt nyomtatott, amit hamar megfizettek. Hozzá képest Fust már kiadónak (s nem csupán nyomdásznak) számít.

6. Gutenberg végül is ismeretlen maradt; celebritása ellenére árnyékban van, életének, egyéniségének számos részletét homály fedi: mint például azt,

- mikor jelent meg a teljes B 42?
- miért veszett össze Fust-tal?
- az 1454-es *Indulgentia* egy vagy két műhelyben készült?

- miért volt tényleges nyomdászati karrierje (1450–1458) olyan rövid?

- ki adta ki a B 36-ot és a *Catholicon*-t?
- egy ilyen nagy feltaláló miért nem szignált semmit?

- újtó, kombinátor volt-e, korának gyermeke, erős lélek, intelligens, a jogban jártas, ismerte-e a pénz értékét, tudta-e mainzi munkáinak jelentőségét?

- Mindemellett egész életrajza kártyavár!

Guy Bechtel monográfiája minden bizonnyal – már csak provokatív jellegénél fogva is – az általa is felemlített Gutenberg-szakirodalomdzsungelt újabb tanulmány-tömeggel fogja gazdagítani.

MONOK ISTVÁN

A kiadásért felel az Argumentum Kiadó igazgatója

Szedte az Argumentum Kft.

Megjelent 8,58 A/5 ív terjedelemben

HU ISSN 0025-0171

Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme

Felelős vezető: Roznai Zoltán

Számítógépes szerkesztés: Köves Gabriella

TARTALOM

<i>Erdő Péter</i> : Nágocsi Gáspár kódexe és a középkori veszprémi jogtanítás	119
<i>Soltész Zoltánné</i> : Révay Mártonné Esterházy Zsófia Isocrates-kötetének kötése és későbbi possessorai	131
<i>Knapp Éva</i> – <i>Tüskés Gábor</i> : Irodalmi emblematika és emblémarecepció Magyarországon 1564–1796	142

KÖZLEMÉNYEK

<i>Sarbak Gábor</i> : Hadnagy Bálint pálos szerzetes kézírása az Egyetemi Könyvtár egyik ősymondatványában	164
<i>H. Hubert Gabriella</i> : Balassi <i>Istenes énekeinek</i> legelső kiadása?	169
<i>Ojtozi Eszter</i> : Possessorai bejegyzések a debreceni Egyetemi Könyvtár 17. századi külföldi könyveiben II.	172
<i>Kókay György</i> : „Olim omnis homo natus est liber”. A <i>Contrat social</i> latin nyelvű kiadásának terve 1792-ből	176
<i>Debreczeni Attila</i> : Szentjóni Szabó László és Kazinczy kapcsolatáról	178
<i>Borbély Szilárd</i> : Kiadatlan Csokonai-jegyzetek	184
<i>Kuntár Lajos</i> : Szombathely leghíresebb könyve	190
<i>Rózsa Mária</i> : A Pester Lloyd ismeretlen utolsó számai az Osztrák Nemzeti Könyvtárban	195

FIGYELŐ

<i>Csapodi Csaba</i> Széchenyi-díjas	197
<i>Csapodi Csaba</i> : Pannonia regia	197
<i>Pavercsik Ilona</i> : Húszéves a Kniha	200
<i>Ferenczi László</i> : Húszéves a Maurice Carême Alapítvány	203

SZEMLE

Szabó Miklós – Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700. Szeged, 1992. (<i>Bartók István</i>)	205
A magyarországi piarista iskolai színjátszás forrásai és irodalma 1799-ig. Kiad. Kilián István. Bp. 1994. Argumentum K. (<i>Czibula Katalin</i>)	206
Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főispánjai 1526–1848. Bp. 1994. (<i>Egry Gábor</i>)	207
Somorjai Ádám: A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karának disszertációi (1863–1993). Bp. 1993. (<i>Kőhegyi Mihály</i>)	209
The Sewenth-Century Orange-Nassau Library. Utrecht, 1993. (<i>Monok István</i>)	210
Bechtel, Guy: Gutenberg et l'invention de l'imprimerie. Paris, 1992. (<i>Monok István</i>)	211

SOMMAIRE

<i>Erdő, Péter</i> : Le codex de Gáspár Nágyosi et l'enseignement du droit à Veszprém au moyen âge 119	
<i>Soltész, Elisabeth</i> : La reliure du volume d'Isocrates de M ^{me} Márton Révay, née Zsófia Esterházy et ses possesseurs postérieurs	131
<i>Knapp, Éva-Tüskés, Gábor</i> : L'emblématique littéraire et la réception des emblèmes en Hongrie de 1564 à 1796	142

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Sarbak, Gábor</i> : L'écriture du moine paulinien Bálint Hadnagy dans un des incunables de la Bibliothèque de l'Université de Budapest	164
<i>H. Hubert, Gabriella</i> : L'édition princeps des Chants religieux de Bálint Balassi?	169
<i>Ojtozi, Eszter</i> : Des notes de possesseurs dans les livres étrangers du XVII ^e siècle de la Bibliothèque de l'Université de Debrecen. II.	172
<i>Kókay, György</i> : „Olim omnis homo natus est liber”. L'édition latine du Contrat Social en Hongrie (1792)	176
<i>Debreczeni, Attila</i> : Sur les relations de László Szentjóni Szabó et de Ferenc Kazinczy	178
<i>Borbély, Szilárd</i> : Des notes inédites de Csokonai	184
<i>Kuntár, Lajos</i> : Le livre le plus célèbre de Szombathely	190
<i>Rózsa, Mária</i> : Les derniers numéros inconnus de la revue Pester Lloyd à la Bibliothèque Nationale Autrichienne	195

CHRONIQUE

La prix Széchenyi du Csaba Csapodi	197
<i>Csapodi, Csaba</i> : Pannonia regia	197
<i>Pavercsik, Ilona</i> : La revue Kniha a vingt ans	200
<i>Ferenczi, László</i> : La fondation Maurice Carême a vingt ans	203

REVUE

Szabó, Miklós – Tonk, Sándor: Des étudiants transylvains aux universités étrangères au commencement de l'âge nouveau 1521–1700. Szeged, 1992. (<i>Bartók, István</i>)	205
Les sources et la Littérature de l'art dramatique aux écoles piaristes en Hongrie jusque'à 1799. Red. par István Kilián. (<i>Czibula, Katalin</i>)	206
Fallenbüchl, Zoltán: Les préfets des comitats de la Hongrie 1526–1848. Bp. 1994. (<i>Egry, Gábor</i>)	207
Somorjai, Ádám: Les dissertations de la Faculté de Théologie de l'Université Catholique Péter Pázmány (1863–1993). Bp. 1993. (<i>Kőhegyi, Mihály</i>)	209
The Seventh-Century Orange-Nassau Library. Utrecht, 1993. (<i>Monok, István</i>)	210
Bechtel, Guy: Gutenberg et l'invention de l'imprimerie. Paris, 1992. (<i>Monok, István</i>)	211